

Security Orientation on Money Laundry

Mohamad Shahriari¹, Mohammad Reza Shadmanfar^{2*}

1. PhD Student in Criminal law and Criminology Isfahan Branch (Khorasgan, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

2. Faculty Member, Department of Law at Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Abstract

Money laundry is a concerning offence regarding financial _ administrative corruption; which endangers and mischeives the economical benefits of countries. Thus in recent years specifically since 9 11 disaster in the USA, a pessimistic security approach is taken to pursue adjudicate and punish criminals in various states all over the world. The focal point in a security orientated approach in economical offences and specially money laundry is the rules of prosecution, interrogation, adjudication, burden of proof, evidence, accused and officials rights and duties.

Since money laundry is a complicated offence because of white collar offenders who have access to escape solutions and power houses, it is essential to submit an especific procedure rule to guarantee accused fundamental rights and secure the states economical benefits which concerns its national sovereignty.

Keywords: Money Laundry, Security Orientation, Procedural Rules, Civil Rights, Security Violents Personal Rights

Article Type:

Original Research

Pages: 277-308

Received: 2022 November 02

Revised: 2023 January 02

Accepted: 2023 January 24

 This is an open access article under the CC BY licens.

*Corresponding Author: mrsh23@gmail.com

امنیت گرایي در بزه پول شويي

محمد شهر ياري^۱، محمدرضا شادمان فر^{۲*}

۱. دانشجوي دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۲. عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

چکیده

پول شویی از جمله جرایم مربوط به فساد مالی و اداری است. این بزه به صورت بلاواسطه و مستقیم امنیت اقتصادی کشورها را به مخاطره انداخته و هدف قرار می دهد. از این رو در سالیان اخیر به ویژه در پی حادثه تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در ایالات متحده آمریکا؛ نگاه امنیت مدار و توأم با سوء ظن در راستای کشف، تعقیب و محاکمه مرتکبین این بزه در ذهن سیاست گذاران جنایی نظام های حقوقی دول مختلف شکل گرفت. نقطه عطف برخورد امنیت گرا در حوزه جرایم اقتصادی و مشخصاً بزه پولشویی به مجموعه قواعد و مقررات ناظر بر کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، تعیین وظائف و اختیارات مقامات قضائی و ضابطان و حدود و ثغور حقوق متهمان باز می گردد. از آنجا که بزه پولشویی به لحاظ پیچیدگی و دسترسی های انحصاری، غالباً توسط مجرمین بقیه سفید و افراد متنفذی که توانایی گریز از گلوگاه های کشف فساد و مقررات قانونی را دارند ارتکاب می یابد، می بایست آیین دادرسی ویژه ای جهت رسیدگی به جرائم به وقوع پیوسته در این حوزه پیش بینی گردد که علاوه بر حفظ حقوق حداقلی متهم تهدیدکننده امنیت، امنیت ساختارهای اقتصادی دول را که مستقیماً با موضوع حاکمیت در ارتباط است تضمین نماید.

واژگان کلیدی: پول شویی، امنیت گرایي، آیین دادرسی، حقوق شهروندی^۱، حقوق تهدید

کنندگان امنیت^۲

نوع مقاله: علمی پژوهشی

صفحات: ۲۷۷-۳۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۰/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۴

تمامی حقوق انتشار این مقاله، متعلق به نویسنده است.

1. Citizens criminal rights

2. Enemeies and threats of criminal rights

درآمد

اصطلاح پول شویی^۱ فرایندی است که پول نامشروع و غیرقانونی در مبادلات به گردش درمی‌آید و در این فرایند و مبادلات، پول نامشروع و غیرقانونی به صورت مشروع و قانونی جلوه می‌گردد. در همین فرایند است که منبع چنین پول‌هایی مخفی می‌گردد. بیش از نیم قرن است که کشورهای جهان با معضلی به نام پول‌های نامشروع و جریان پول شویی یا تبدیل پول نامشروع و ناپاک به پول مشروع و پاک یا تطهیر پول مواجه می‌باشند. معضلی که همچون غده سرطانی بر بافت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جوامع ریشه دوانده و به مرور زمان و با توجه به مقتضیات سیاسی، اقتصادی جهان، بزرگ و بزرگ‌تر شده است (Lovisi, Shelly, ۲۳۸: ۱۹۹۸). در هر حال بررسی روند جرم‌انگاری و مبارزه با پول شویی در پرتوی امنیت‌گرایی و حدود و ثغور این امنیت‌گرایی از جمله مسائلی است که در این نوشتار به آن پرداخته می‌شود. ضروری و لازم است که پول شویی متناسب با میزان برهم خوردن نظم عمومی و امنیت داخلی و بین‌المللی جرم‌انگاری شود و برای آن مجازات تعیین شود که تعیین مجازات برای آن و آیین دادرسی کیفری متناسب با این بزه قطعاً باید افتراقی و خاص باشد. اهمیت آیین دادرسی کیفری افتراقی در پرتوی همان امنیت‌گرایی، که به آن اشاره شد، می‌باشد.

به بیان دیگر با توجه به آسیب‌هایی که پول شویی بر اقتصاد، سیاست و اجتماع وارد می‌نماید و بزه‌ای است که اغلب توسط مجرمان حرفه‌ای ارتکاب می‌یابد، تمهیدات لازم در خصوص دفاع از اقتصاد ملی و قانونی در مقابل این بزه‌کاران، همگی از عواملی است که جرم‌انگاری و کیفرانگاری مجزا بزه پول شویی از جرایم منشأ را ایجاب می‌کند و از نظر امنیتی چنین امری مهم جلوه می‌کند، آن تسلط دیدگاه امنیتی بر آن می‌باشد خواهد بود. (steel Billy).

1. money laundering

تعریف

روند تعریف پول شویی نوعی سیر تکاملی داشته است؛ به عبارتی پس از گذشت مدت زمانی و بروز رفتارها و معاونت‌های جدید در روند پول شویی، تعاریف و پارمترهای جدیدی در این تعریف از سوی سازمان‌های مختلف بین‌المللی ارائه شده است: تعریف پول شویی طبق ماده ۱ دستور العمل جامعه اروپایی مصوب سال ۱۹۹۰ عبارت است از: انتقال یا تبدیل دارایی‌ها به منظور پنهان یا گم کردن منشاء غیرقانونی بودن، با علم به این مسأله که این دارایی از طریق فعالیت‌های بزه‌کارانه بدست آمده باشد. در ادامه این بخش‌نامه موارد زیر در ذیل این تعریف گنجانده شده‌اند: مخفی کردن مکان یا منبع یا مالکیت واقعی دارایی‌ها با علم به بزه‌کار بودن منشاء آنها (European the of Commission Communities, ۶). سپس در پیمان‌نامه شورای اروپا- مورد توافق در نشست اوت ۱۹۹۰ در استراسبورگ- تکمیل شد؛ و در بند یک ماده شش پیمان‌نامه مزبور، موارد مربوط به تحصیل، تملک، یا استفاده از دارایی‌های به دست آمده از منابع غیرقانونی، و نیز هر گونه مشارکت، یا مباشرت، یا دسیسه‌چینی برای ارتکاب، یا کوشش برای ارتکاب، یا کمک، ترغیب، تسهیل، و پنهان‌کاری هرگونه جرم مرتبط با پول شویی نیز به تعریف ارایه شده در دستور عمل جامعه اروپایی افزوده شد (رهبر، ۱۳۸۲، ۳۷).

بر اساس تعریف پلیس بین‌المللی، پول شویی عبارت است از، هر عمل یا سعی و کوششی که برای پنهان یا مخفی کردن منافع حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی صورت گیرد و به ظاهر این منافع قانونی و مشروع جلوه داده شود (عباسی، رومی، ۱۳۹۷، ۲۲۴). پولشویی در حقوق ایران با وجود قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۸۶ و قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۹۷ تعریف نشده است لکن در ماده ۲ قانون ۹۷ چنین آمده است :

الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از ارتکاب جرایم با علم به منشا مجرمانه آن.

ب - تبدیل ، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان یا کتمان کردن منشأ مجرمانه آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیرمستقیم از ارتکاب جرم به دست آمده یا کمک به مرتکب جرم منشأ به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نشود.

پ-پنهان یا کتمان کردن منشأ ، منبع ، محل ، نقل و انتقال ، جابجایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد. به صورت کلی باید نقطه اشتراک تمام تعاریفات ارائه شده از پول شویی عبارت است از تطهیر و به اصطلاح قانونی جلوه دادن پول های کثیف و برگرداندن آنها با وجهه های قانونی به نظام پولی است.

جرم انگاری پول شویی

جرم پول شویی اگرچه نوعی از جرایم و تخلفات ثانویه می باشد، به عبارتی برای ارتکاب این جرم باید جرم یا تخلف دیگری همچون قاچاق مواد مخدر و اسلحه، فروش اعضای بدن، آدم ربایی، رشوه و جرایمی از این دست به مرحله وقوع برسد، لکن متصف به وصفی است که آن را از اینگونه جرایم و تخلفات متمایز می سازد. استقلال این جرم از جرایم و تخلفات اولیه، وصف خاصی است که در جرایم ثانویه دیگر موجود نبوده و همین وصف نیز جرم انگاری پول شویی را تبدیل به راهکاری کارآمد برای مبارزه با جرایم سازمان یافته می نماید (زرنشان، شجاعی نصرآبادی، ۱۳۹۶، ۱۷۳). به عبارتی می توان جرم انگاری پول شویی را از يك جنبه با جرایم بازدارنده یا جرایم مانع یکسان دانست وجه تشابه جرم پول شویی با جرم بازدارنده می تواند در این باشد که در هر دو مورد به طور کلی خود این جرائم موضوعیت ندارند بلکه جرم انگاری این جرایم برای پیشگیری و مبارزه با جرایم دیگر است، اما پولشویی درعین حال وجه افتراقی با جرم بازدارنده دارد و آن اینکه در جرم اخیر جرم اصلی بعد از جرم بازدارنده ارتکاب می یابد ولی در پول شویی جرم اصلی

که همان جرم یا تخلف منشأ است قبل از پول شویی به وقوع می‌پیوندد (بابایی کنگ‌لو، رستمی غازانی، ۱۳۸۹، ۱۱۷).

مستندات پول شویی در حقوق ایران، شرع و اسناد بین‌المللی وجود دارد، که درخصوص قانون می‌توان به قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۸۶ و قانون اصلاح قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۹۷ و استجازه اخذ شده از مقام معظم رهبری در مورخه ۱۳۹۷/۰۵/۲۰ و تمدید آن در سال ۱۴۰۰ اشاره نمود.

مستند جرم‌انگاری پول‌شویی در منابع فقهی نیز قاعده «منع اکل مال به باطل» (مأده/۲)، «حرمت اعانه بر اثم» (بقره/۱۷۷) می‌باشد و در اسناد و معاهدات بین‌المللی که با رعایت شرایطی موجب تجویز عمل است می‌توان به کنوانسیون‌های بین‌المللی وین (۱۹۸۸)، پالمو (۲۰۰۰) و مریدا (۲۰۰۳) اشاره که به دول متعاقد توصیه کرده است که به منظور حفظ امنیت اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جامعه و پیشگیری از تطهیر عواید مجرمانه به جرم‌انگاری آن اقدام کنند، به همین سبب پول شویی در زمر جرایم مانع به شمار می‌رود (ساریخانی، فتحی، ۱۳۹۴، ۲۳۸).

۱- ویژگی‌های پول شویی

۱-۱- سازمان یافتگی پول شویی^۱

در عصر حاضر که با استفاده از فناوری جدید عملاً مرزها از بین رفته‌اند ارسال اطلاعات در سرتاسر جهان بدون صرف هیچگونه زمانی صورت می‌گیرد. تجارت از ورای مرزها گسترش قابل ملاحظه‌ای یافته است و جهانی شدن نیز به گسترش و تسهیل ارتباطات فرامرزی و اساساً بی‌اثر شدن مرزهای بین‌المللی بیشتر دامن می‌زند. تجارت غیرقانونی فراملی برای تحصیل منافع نامشروع نیز به موازات فعالیت‌های مشروع با یافتن امکانات بهتر، گسترش یافته است.

1. Organized money laundering.

در کنوانسیون پالموکه در خصوص جرایم سازمان یافته در سال ۲۰۰۰ تدوین یافته است^۱ به مصادیقی از این جرایم اشاره شده است؛ از جمله در ماده ۶ کنوانسیون تحت عنوان (جرم انگاری تطهیر منافع حاصل از جنایت) به پول شویی پرداخته است. کشور ما تاکنون به این کنوانسیون ملحق نشده است. در ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ به موضوع سردستگی و سازماندهی گروه مجرمانه اشاره نموده است و برای آن مجازات تعیین گردیده است. همچنین در قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی در تبصره ۴ ماده ۹ قانون مذکور سازمان یافته بودن پولشویی موجب تشدید کیفر می‌گردد. جرم سازمان یافته شامل فعالیت‌های غیرقانونی از سوی گروه‌های مجرمانه‌ای می‌باشد که با داشتن تشکیلات منسجم با ویژگی‌های خاص و برای کسب منافع مالی با تباری یکدیگر مرتکب جرم می‌شوند. تشکیل مجرمانه سازمان یافته، یک گروه ساختارمند است که موجودیتش نسبتاً قدیمی است و اعضای آن آگاهانه و متفق عمل می‌کنند و هدفشان ارتکاب یک یا چند جرم شدید یا جرایم موضوع این کنوانسیون به منظور کسب منفعت مالی یا مادی دیگری است (سالاروند، ۱۳۹۷، ۲۷)؛ در هر صورت به عنوان یکی از دلایل رویکرد دولت‌ها به امنیت‌گرایی در پول شویی، سازمان یافتگی این جرم است. گروه‌های سازمان یافته تبهکار می‌توانند حتی در انتخابات کشورها نفوذ کنند و با درآمد ناشی از جرم و خریدن سیاستمداران و مأموران دولتی در ادارات و مراکز مثل ادارات پلیس، گمرک، مالیات و غیره فساد را به قلب جوامع رسوخ دهند. رویکرد امنیت‌گرایی از این جهت دارای اهمیت است. (صادق سلیمی، ۱۳۹۱: ۱۰)

از جمله علل سازمان یافته خواندن جرم پول شویی مراحل پیچیده‌ای از معاملات است که عموماً سه مرحله اساسی را در بر می‌گیرد:

مرحله اول: جایگذاری: تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی

1. united nations convention against transnational organized crime

۲. ماده ۶ کنوانسیون، تحت عنوان ((جرم انگاری تطهیر منافع حاصل از جنایت)): هر دولت متعهدی طبق قانون اساسی حقوق داخلی خودش اقدامات قانونگذاری و سایر اقداماتی را که برای جرم جنایی تلقی کردن

مرحله دوم لایه‌چینی: جداسازی رابطه بین عواید غیرقانونی با مبداء یا فعالیت‌های موجد آنها

مرحله سوم یکپارچه‌سازی: دادن ظاهر قانونی به ثروت حاصل از عواید قانونی (رهبر، ۱۳۸۲، ۳۳).

۱-۲- پول‌شویی جرم یقه سفیدان است^۱

در سازمان‌های متشکل جنایی برای انجام مراحل ثانویه و نهایی پول‌شویی از افراد متخصص مثل کارشناسان فناوری اطلاعات، حسابداران، حقوقدانان، وکلا و کارمندان بانک استفاده می‌شود. ماهیت این جرم به گونه‌ای است که برای پاکیزه جلوه دادن درآمدهای حاصل از جرم حتماً باید از سازمان‌های دارای حسن شهرت مانند بانک و متخصصین بانکی، دفاتر وکالت و حسابرسی با استفاده از مراکز تبادل اطلاعات رایانه‌ای به کارگرفته شود. بدون کمک افراد متخصص، گم کردن منشأ درآمدهای نامشروع ممکن نیست. این مشخصه مشکل دیگری در راه مبارزه با پول‌شویی پدید می‌آورد. ضابطین، مجریان قانون و مؤسسات مالی با افرادی مواجه هستند که بنا به موردگریزگاه‌های قانونی را بهتر از خودشان می‌دانند و به نحو احسن از آنها استفاده می‌کنند. ظاهر و چگونگی برخورد پول‌شویان به گونه‌ای است که در مبارزه با پول‌شویی، تلقی آنان به عنوان مباشر، شریک و معاون در جرم اصلی یا منشأ را مشکل می‌نماید. این نیز از عواملی است که به مبارزه با پول‌شویی جنبه امنیتی می‌دهد. (محمد شهریاری، ۱۳۸۶: ۳۵) این ویژگی موجب دیگری برای امنیت‌گرایی در پول‌شویی گردید.

جرم پول‌شویی نه تنها توسط افراد به اصطلاح یقه سفید انجام می‌شود بلکه توسط اشخاص حقوقی نیز امکان ارتکاب این جرم وجود دارد به همین جهت است که بند ۲ ماده ۱۰ کنوانسیون پالرمو (۲۰۰۰) نسبت به دولت‌های متعاقد یادآور شده است که

1. White-collar criminality

در قانون ملی خود برای اشخاص حقوقی در صورت ارتکاب جرم پول شویی مسئولیت کیفری در نظر بگیرند،

در قانون اصلاح قانون مبارزه با پولشویی مصوب سال ۱۳۹۷ برای اشخاص حقوقی نیز جرم انگاری شده است به موجب تبصره ۵ ماده ۹ قانون مذکور در صورتی که اشخاص حقوقی مرتکب جرم پولشویی شوند علاوه بر مجازات مندرج در ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی به جزای نقدی معادل دو تا چهار برابر وجوه یا ارزش مالی که مورد پولشویی واقع گردیده محکوم می شوند.

۱-۳- فراملی بودن پول شویی^۱

یکی از اوصاف مهم پول شویی (فراملی) بودن آن است. گروه‌های سازمان یافته جنایی اگرچه ابتدائاً در قلمرو یک کشور ایجاد شده است ولی تمایل دارند به وراء مرزها وارد شوند تا هم امکانات و فرصت‌های بهتر و بیشتری برای فعالیت خویش پیدا کنند و هم امکانات کشف جرم و خطرات ناشی از برخورد مراجع اجرای قانون را کاهش دهند. (آندرو بوسار، ۱۳۷۵: ۱۱۴).

عوامل و تشکیلات این سازمان‌های جنایتکارانه در حوزه سلامت کشورهای مختلفی استقرار یافته‌اند. ابعاد فراملی بودن شامل حوزه فعالیت استقرار تشکیلات و امکانات، مدیریت فراملی، آثار فراملی جنایت و نهایتاً عبور مرتکبین از مرزهای بین‌المللی میشود. (محمد شهریاری، ۱۳۷۵: ۳۸)

محل ارتکاب به هیچ وجه محدود و محصور به مرزهای کشورهای خاصی نیست و لذا کشور خاص با عزم ملی به هیچ وجه به تنهایی قادر به ریشه کن نمودن کامل این جنایات و تمام عوامل و تشکیلات آن نخواهند بود کما اینکه دولتی به تنهایی قادر به پیشگیری از شکل‌گیری چنین سازمان‌هایی نیست. (حسین قلی‌نژاد، ۱۳۷۳: ۱۸)

1. Transnational money laundering

از این روست که هم پیشگیری از این جرایم وهم مبارزه با آن مستلزم همکاری بین‌المللی و جمعی است. ناگفته نماند که برخی سازمان‌های جنایتکارانه در داخل مرزهای کشور خاص، مرتکب جنایات سازمان‌یافته می‌گردند و فعالیت آنها صرفاً در داخل قلمرو سرزمینی صورت می‌گیرد.

فراملی بودن پول شویی در ماده ۳ کنوانسیون پالمو تحت عنوان (قلمرو اجرایی) در قسمت ب بند ۱ صریحاً بیان شده است که جرم ماهیتاً باید فراملی باشد^۱، که ماهیت جرم پول شویی ایجاب می‌کند از جرایم فراملی تلقی گردد که این ویژگی مؤید امنیتی تلقی کردن جرم پول شویی می‌باشد. همین ویژگی است که به جرم پول شویی ابعاد امنیتی بخشیده است.

۲- تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت

۲-۱- صعوبت تعقیب و اثبات پول شویی

در حال حاضر بانک‌ها و مؤسسات مالی با هدف جذب منابع مالی بر مشتری‌مداری و خدمات مناسب به آنان تمرکز نموده‌اند. از همین رو به اصل رازداری بانکی توجه زیادی می‌شود و همین توجه به رازداری یکی از طرق پول شویی و تطهیر درآمد ناشی از جرم است. (محمد ابراهیمی ناتری، ۱۳۸۱: ۷۹) تعارض بین (حقوق شهروندی)^۲ و (امنیت اجتماعی)^۳

۱. در ماده ۳ کنوانسیون تحت عنوان (قلمروی اجرایی) در قسمت ب بند ۱ صریحاً بیان شده است که جرم ماهیتاً باید (فراملی باشد) اما اینکه چه زمانی جنایات فراملی محسوب می‌شود در بند ۲ همین ماده بیان شده است. حسب بند ۲: (۲- از نظر بند ۱ این ماده یک جرم در صورتی ماهیتاً فراملی محسوب می‌شود که: الف: در قلمرو بیش از یک دولت ارتکاب یافته باشد. ب: در سرزمین یک دولت ارتکاب یابد، ولی بخش مهمی از مقدمات، طرح ریزی، هدایت یا کنترل آن در دولت دیگری صورت پذیرد. ج: جرم در سرزمین یک دولت ارتکاب یابد، ولی توسط یک گروه جنایتکارانه سازمان یافته ارتکاب یابد که در سرزمین بیش از یک دولت به فعالیت اشتغال دارد یا: د: جرم در یک دولت ارتکاب یابد، ولی آثار اساسی آن در دولت دیگری بروز کند.

2. Citizenship rights

3. Societal security

را می‌توان در مصلحت (مبارزه با پول‌شویی)^۱ و در (تعدیل قواعد رازداری بانکی) و نیز (اصل برائت و عدول از آن) و (قرار دادن اماره مجرمیت) مقایسه نمود.

در هر حال با توجه به ویژگی‌های پول‌شویی از جمله سازمان‌یافتگی، فراملی بودن و ارتکاب توسط یقه سفیدان رویکرد قانونگذاران کشورهای تحت تأثیر کنوانسیون‌ها به امنیت‌گرایی در پول‌شویی انجامید.

۲-۲- شیوه‌های کشف جرم و اثبات پول‌شویی

در شیوه‌های متعارف کشف جرایم در حقوق کیفری اقرار جزء مهم‌ترین دلایل محسوب می‌شود. گرچه جنبه طریقت دارد نه موضوعیت در جرایم سازمان یافته، مرتکبان شدیداً از دستورات مافوق خود تبعیت می‌کنند و تحت هر شرایطی پایبند سازمان متبوع خود هستند و در صورت تخلف خانواده و خویشان وی در معرض تهدید قرار می‌گیرند بنابراین اقرار کارآیی در پول‌شویی ندارد. شهادت شهود نیز کارساز نیست چراکه علاوه بر تهدید شهود توسط گروه‌های سازمان یافته چه بسا گروه‌های سازمان یافته شهود غیر واقعی جهت انحراف تحقیقات به دادگاه معرفی شوند. (صادق سلیمی، ۱۳۸۲: ۲۱۱)

اما در خصوص شیوه‌های جدید کشف و اثبات جرایم سازمان یافته باید گفت استفاده از مخبران، استفاده از فنون ویژه تحقیق، وضع قانون و مجازات برای ایجاد مانع در روند دادرسی و تبادل اطلاعات و همکاری بین‌المللی از جمله روش‌های خاص و افتراقی محسوب می‌شوند. (محمدابراهیم شمس ناتری، ۱۳۸۰: ۲۰۵)

در پول‌شویی به عنوان یک جرم سازمان یافته با توجه به اینکه پول‌شویی اغلب از طریق بانک‌ها و مؤسسات مالی صورت می‌پذیرد لذا دسته‌ای از تمهیدات به همکاری نهاد‌های مالی در کشف و اثبات پول‌شویی مربوط می‌شود.

از سوي ديگر با توجه به پيچيدگي عمليات پول شويي و مشکل اثبات عنصر معنوي و سوء نيت مرتكب، بار اثبات بر دوش متهم گذاشته مي شود. (محمد آشوري، ۱۳۸۲: ۱۲۲)

۲-۲-۱- احراز هويت و ثبت معاملات

بانك ها موظفند هويت كامل و دقيق مشتريان را احراز كنند و لذا افتتاح حساب به صورت بي نام، غير واقعي و مجعول، غير قانوني است. احراز هويت بايد با اسناد هويت معتبر عكسدار صورت پذيرد و به نظر مي رسد با توجه به اينكه گروه هاي جنابي از اسناد مجعول به وفور استفاده مي كنند، لازم است با گرفتن اثر انگشت از مشتريان، هويت واقعي آنها را بدست آورد تا هويت كامل مشتريان در سوابق بانكي موجود باشد. همچنين بانك ها و مؤسسات مالي موظف مي شدند مبادلات صورت گرفته و دفاتر خود را تا مدت زمان مشخصي نگهداري كنند تا در صورت مطالبه و نياز از سوي مأمورين اجراي قانون بلافاصله ارائه نمايند. تاممي موارد فوق در قانون مبارزه با پول شويي مصوب ۱۳۸۶ مورد توجه و تأكيد قرار گرفته است كه برگرفته شده از كنوانسيون هاي بين المللي وين- پالمو و مريدا مي باشد.^۱ (محمد شهرياري، ۱۳۸۶: ۶۰)

۲-۲-۲- اعلام موارد مشكوك

وظيفه ديگر نهادهاي مالي كه تا حدي جنبه پليسي نيز دارد، عبارت است از اينكه در صورت مشاهده معاملات و مبادلات مالي مشكوك با ارقام بسيار زياد، مسأله را به مراجع ذيصلاح اطلاع دهند. در برخي كشورها، بانك ها مكلف شده اند تاممي ارقام بالاتر

۱. ماده ۷ قانون مبارزه با پول شويي: ((اشخاص، نهادها و دستگاه هاي مشمول اين قانون بر حسب نوع فعاليت و ساختار سازماني خود مكلف به رعايت موارد ذيل هستند: الف) احراز هويت ارباب رجوع و در صورت اقدام توسط نماينده يا وكيل، احراز سمت و هويت نماينده و وكيل و اصيل در مواردی كه قرينه ای بر تخلف وجود دارد (.....))

از سقف معینی را گزارش کنند.^۱ اعلام هویت مشتریان، مبادلات انجام شده و معاملات مشکوک به مراجع ذیصلاح با یک قاعده بانکی مهم با عنوان (حفظ اسرار بانکی) یا (رازداری بانکی) تعارض پیدا می‌کند. در بیشتر این کشورها این قاعده یکی از حقوق مسلم مشتریان محسوب می‌شود. در قوانین جزایی کشورها از جمله قانون مجازات اسلامی ایران، یکی از اصول حقوق بشر تلقی و آن را غیر قابل نقض می‌دانند ولی با وضع قانون می‌توان بر آن محدودیت‌هایی گذاشت یا از آن عدول کرد.

با مد نظر قرار دادن شرایط قانونی به نظر می‌رسد نظریه مزبور قابل دفاع نباشد. توضیح آنکه اولاً: اگر چنین قاعده‌ای را از مصادیق غیر قابل نقض حقوق بشر تلقی کنیم جای تردید وجود دارد. ثانیاً: اگرچه افراد و حقوق آنها در پاره‌ای از موارد مصون از تعرض است ولی در صورت ارتکاب جرم یا وجود امارات یا دلایل قوی بر وقوع جرم، با رعایت موازین قانونی حقوق مزبور قابل خدشه است. در اصل ۲۲ قانون اساسی به این موضوع توجه شده است آنجا که بیان می‌شود که حقوق افراد مصون از تعرض است، مگر در مواردی که به موجب قانون نقض این حقوق تجویز شده باشد.^۲ (حسین میرمحمد صادقی، ۱۳۷۷: ۳۲۴) در قانون اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی به صراحت بانک‌ها و مؤسسات مالی و غیرمالی را مکلف به اعلام موارد مشکوک نموده است که همسو با کنوانسیون‌های بین‌المللی می‌باشد.

۲-۲-۳- بار اثبات دلیل

در حقوق کیفری اصل برائت حاکم است. یعنی هر فردی بی‌گناه فرض می‌شود و در صورت ورود اتهام به افراد بار اثبات مجرمیت با مدعی با دادستان است. در حقوق

۱. بند ج ماده ۷ قانون مبارزه با پول‌شویی: ((گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذی صلاحی که شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تعیین می‌کند.))

۲. اصل ۲۲ قانون اساسی: ((حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.))

ایران و فقه اسلامی این اصل به رسمیت شناخته شده است. در اصل ۳۷ قانون اساسی صراحتاً به این موضوع پرداخته شده است.^۱ ماده ۱۹ اعلامیه حقوق بشر ۱۹۴۸ و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی ۱۹۶۶ و سرانجام اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی ۱۹۸۸ به این اصل توجه شده است. (زرژدومسور، ۱۳۷۱: ۴۵۲) اما در مواردی چند از این اصل عدول می‌گردد. در چنین مواردی در حالی که در صورت ورود اتهام، اصل برائت بوده و این مقام تعقیب است که باید ارکان مادی و معنوی جرم را اثبات کند و متهم مکلف به اثبات بی‌گناهی خویش نیست. وظیفه ارائه دلیل جابجا شده و بردوش متهم قرار خواهد گرفت. مبنای عدول از اصل برائت در واقع همان مبنای حاکمیت اصل برائت است. به عبارت دیگر، همانگونه که عدالت حقوقی اقتضا می‌کند در صورت عدم وجود دلیل برائت و بی‌گناهی متهم مورد حکم قرار گیرد، در موارد خاص نیز که وجود قوانین ظن ارتکاب جرم توسط متهم را تقویت می‌کند، اقتضای عدالت حقوقی و مصالح عمومی، تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت است. (محمدابراهیم شمس ناتری، ۱۳۸۱: ۷۹)

در پول‌شویی چنین است در صورتی که شخصی سرمایه‌ای به دست آورد که با درآمد مشروع و متعارف وی سازگاری نداشته باشد و از طرفی این شخص با افراد مجرم کم و بیش در ارتباط باشد با تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت، این اموال توقیف شده و شخص مظنون جهت ادای توضیحات و اثبات مشروعیت منشأ این اموال به مرجع قضایی فرا خوانده می‌شود. (منوچهر خزایی، ۱۳۷۷: ۱۳۶) تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت اولین بار در کنوانسیون پارامو در ماده ۲۴ مورد توجه قرار گرفت، آنجا که آمده است: (دولت‌های عضو باید درآمدهای جرم یا اموال معادل آن و درآمد ناشی از این اموال را مصادره کنند. در ارتباط با اموال مشکوک نیز از متهم درباره اصلت و مشروعیت درآمدهای مورد اتهام و دیگر اموال مشکوک و در معرض مصادره توضیح بخواهند و در

۱. اصل ۳۷ قانون اساسی: ((اصل، برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.))

صورت عدم کفایت توضیحات متهم و عدم اثبات مشروعیت درآمدها، این اموال ضبط و مصادره گردند). (محمد شهریاری، ۱۳۸۸: ۶۳)

در قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۸۶ به خلاف ظاهر ماده یک (۱) عدول از اصل برائت را با توجه به مواد دیگر استحصال کرد. (محمد آشوری، ۱۳۸۲: ۱۲۲)

ماده ۱ قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۸۶: (اصل بر صحت و اصالت معاملات تجاری موضوع ماده (۲) قانون تجارت است، مگر آن که بر اساس مفاد این قانون خلاف آن به اثبات برسد. استیلاي اشخاص بر اموال و دارایی اگر توأم با ادعای مالکیت شود. دال بر مالکیت است).

توضیح اینکه اولاً: تمامی معاملات در قالب ماده ۲ قانون تجارت نیست که ماده ۱ اصل را بر اصالت آنها گذاشته است ثانیاً: بین صحت معاملات موضوع ماده ۱۹۰ قانون مدنی و اقدامات مجرمانه در قالب پول شویی تفاوت وجود دارد. در پول شویی نیز تمامی ارکان صحت معاملات رعایت می شود ولی معاملات مشکوک قابل تعقیب است و باطل نیست. بنابراین ماده ۱ قانون مبارزه با پول شویی تأکید بر اصل برائت با توجه به مواد بعدی قانون و آئین نامه اجرایی آن که معاملات مشکوک را قابل تعقیب می داند، از اصل برائت عدول شده است. در قانون اصلاح قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۹۷ در ماده ۲ و تبصره های آن به صراحت اعلام نموده است که بار اثبات دلیل در مواردی که علم حاصل نیست و ظن نزدیک به علم حاصل است بر عهده متصرف اموال است و اصل صحت و برائت جاری نمی باشد حتی دارا شدن بدون اسناد مثبت بیشتر از مبلغ خاص (بیش از ده میلیارد ریال) را مشمول معکوس نمودن بار اثبات دلیل نموده است که این اصلاحات اخیر تحت تأثیر اسناد بین المللی صورت پذیرفته است.

۳- آثار و عوارض پول شویی

پول شویی از جمله فعالیت های ناسالم اقتصادی است که خود زاییده و در عین

حال مکمل فعالیت‌های مجرمانه دیگر به حساب می‌آید. چنین فعالیت‌هایی نه تنها اقتصاد کشورها بلکه روابط اجتماعی و سیاسی آن را تحت تأثیر منفی و زیان بار خود قرار می‌دهد. با این حال به موازات دیدگاه‌ها و الزاماتی که وجود و تصویب قانون تمهیدات ضد پول شویی را توجیه کرده‌اند در طول چند سالی که از بحث در این خصوص می‌گذرد و حتی با تصویب قانون پول شویی، دیدگاه‌های مخالفی، کم رنگ‌تر وجود داشته است که بعضاً بیان گردیده که برای کشورهای چون ایران که از نقل و انتقال سرمایه محدودی برخوردار است و از محدودیت منابع ارزی در دسترس و عدم توسعه بازار مالی رنج می‌برد، ممانعت از ورود منابع ارزی که برای تطهیر روانه کشور می‌شود، چندان الزامی نیست. عده‌ای محدود نیز باور داشتند از آنجا که قوانین بین‌المللی بیشتر ناظر بر منافع غرب است، دلیلی ندارد به تصویب قانون مبارزه با پول شویی تن در دهیم. البته علیرغم تمامی این مخالفت‌ها قانون پول شویی تصویب شد.

در هر حال از نظر داخلی و بین‌المللی چهار تهدید اساسی منبعت از پول شویی به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- کوتاهی در مبارزه با پول شویی، سودآوری فعالیت‌های مجرمانه یا غیرقانونی را برای مجرمان آسان‌تر می‌سازد.
- ۲- کوتاهی در مبارزه با پول شویی، سازمان‌های مجرم را در تأمین مالی فعالیت‌های مجرمانه و گسترش آن فعالیت‌ها آزاد می‌گذارد.
- ۳- امکان بکارگیری شبکه مالی رسمی از سوی پول شویان، خطر فسادپذیری نهادهای مالی و تمام بخش ملی اقتصاد ملی را در پی دارد.
- ۴- انباشت قدرت و ثروت در دست مجرمان و گروه‌های بزهکار برخوردار از امکان پول شویی تهدید عمده‌ای برای اقتصادهای ملی، به ویژه برای نظام‌های مردم‌سالار به شمار می‌آید. (محمد شهریاری، ۱۳۸۶، ۶۴)

به طور کلی آثار و عوارض ناشی از پول شویی را در دو قسمت مورد بررسی قرار

می‌دهیم.

۳-۱- آثار و تبعات اقتصادی پول شویی

با توجه به تنوع فعالیت‌های غیرقانونی و حجم وسیع از پول‌های کثیف و غیرقانونی حاصل و تطهیر این پول‌ها و ادغام در اقتصاد کشورها، حجم گسترده‌ای از پول‌های در جریان در کل دنیا پول‌های کثیف می‌باشند. (ابراهیم هادیان، ۱۳۸۲: ۱۷۶). این پول‌ها دارای آثار اقتصادی مخرب فراوانی است: اخلاص و بی‌ثباتی در اقتصاد، کاهش درآمد دولت، کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی، تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها و خروج سرمایه‌ها از کشور، تضعیف امنیت اقتصادی، تضعیف بخش خصوصی، ایجاد موانعی برای خصوصی‌سازی، تضعیف یکپارچگی و تمامیت بازارهای مالی، تاثیر منفی بر نرخ بهره و ارز و افزایش ریسک اعتباری (رهبر، ۱۳۸۲، ۳۳).

علاوه بر آن پول شویی باعث انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های مختلف می‌گردد. قدرت اقتصادی منتقل شده به سازمان‌ها و اشخاص مجرم آثار مخربی بر همه ارکان و اجزای جامعه دارد. در مجموع پدیده پول شویی می‌تواند با آلوده کردن و بی‌ثباتی بازارهای مالی، ارکان سیاسی، اقتصادی و بنیان‌های اجتماعی را به خطر اندازد (همان). در ادامه به بررسی برخی از این آثار پرداخته می‌شود.

۳-۱-۱- اخلاص و بی‌ثباتی در اقتصاد

اشخاصی که اقدام به پول شویی می‌کنند به دنبال سود حاصل از سرمایه‌گذاری و جوه غیرقانونی خود در فعالیت‌هایی نیستند بلکه هدف آنها نگهداری اصل جوه و درآمدهای مزبور است. بنابراین آنها و جوه خود را الزاماً در فعالیت‌هایی که برای کشور سودآور باشد، سرمایه‌گذاری نمی‌کنند بلکه سرمایه‌گذاری‌ها صرفاً برای گم کردن رد و جوه غیرقانونی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر پول شویان کشور را مأمینی برای تطهیر جوه

کثیف خود می‌دانند تا پس از تطهیر به سرعت آن را از کشور خارج سازند که این موضوع خسارت جبران ناپذیری به بخش‌های مزبور و کل اقتصاد وارد می‌کند. (ژاک بوریگان، ۱۳۷۸: ۳۲۶)

۳-۱-۲- تخریب بازار مالی

عمل انتقال و جریان وجوه و پس‌اندازها بین تقاضاکننده‌ها و عرضه‌کننده‌ها توسط سیستم مالی یک کشور انجام می‌شود. بیشتر اقتصاددانان معتقدند که بازارهای مالی نقش کلیدی در رشد توسعه اقتصادی دارند. به اعتقاد آنها، تفاوت در ارائه خدمات توسط بازارهای مالی باعث تفاوت رشد اقتصادی بین کشورها می‌شود. عملیات پول شویی منابع زیادی از پول را وارد بازار مالی می‌کند که این ورود تابع عوامل شناخته شده و قابل کنترل نیست. از سوی دیگر در زمان معین برای انجام یک فعالیت غیرقانونی دیگر حجم عظیمی از پول را به صورت ناگهانی از بازار خارج می‌سازد که این هم بدون اطلاع تحت تأثیر حرکتی، چه ورود نامعقول و چه خروج ناگهانی منابع، بازار مالی را با مشکل مواجه ساخته و در واقع، کارایی آن را در اقتصاد کاهش می‌دهد. به دنبال انجام چنین عملیاتی از جانب پول‌شویان و ایجاد مانع بر سر فعالیت‌های صحیح بازار مالی، اعتماد صاحبان منابع از این بازار از بین خواهد رفت. اعتماد به بازارها نقش تعیین‌کننده‌ای در جذب منابع داخلی و خارجی در بخش تولیدی اقتصاد دارد که در صورت حاکم شدن بی‌اعتباری هر بازار مالی، انگیزه صاحبان منابع برای استفاده از این بازارها از بین خواهد رفت. (محمد شهریاری، ۱۳۸۶، ۶۶) در اقتصاد مبتنی بر نرخ بهره، ورود چنین منابع فراوانی به بازار و همچنین خروج نابهنگام آن، نرخ بهره را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین عملیات پول شویی در یک اقتصاد باز که می‌تواند موجب ورود و خروج منابع از یک کشور بدون توجه به حجم فعالیت‌های اقتصادی آن کشور شود، نرخ ارز را تحت تأثیر منفی قرار می‌دهد که نتیجه آن به هم ریختگی بخش خارجی اقتصاد و به دنبال آن، عدم تعادل در بخش‌های داخلی

اقتصاد خواهد شد. چون نرخ ارزی یکی از متغیرهای مهم کلیدی در اقتصاد باز به شمار می‌رود. (سعید شیرکوند، ۱۳۸۲: ۲۲۷)

۳-۱-۳- کاهش درآمد دولت

یکی دیگر از آثار زیان بار پول شوپی کاهش درآمدهای دولت است که به طور مستقیم به اشخاصی که مالیات خود را صادقانه می‌پردازند لطمه می‌زند. علاوه بر این پولشوپی گردآوری مالیات را با مشکل روبرو می‌سازد. (محمد شهریاری، ۱۳۸۶: ۶۷)

۳-۱-۴- کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی

بر اساس برآورد انجام شده حجم پول شوپی بیش از ۵ درصد تولید ناخالص جهانی است. در بعضی از کشورهای در حال توسعه، قدرت ناشی از این درآمدهای غیرقانونی، اقتدار دولت را تحت شعاع قرار می‌دهد و در نتیجه کنترل دولت بر سیاست‌گذاری‌های اقتصاد کم می‌کند. در واقع، گاهی حجم زیاد دارایی‌های انباشته شده مبتنی بر درآمدهای حاصل از پول شوپی، بازارها یا حتی اقتصادهای کوچک را در مضیقه قرار می‌دهد. همچنین ماهیت غیرقابل پیش‌بینی پول شوپی همراه با کنترل دولت‌ها، سیاست‌های اقتصادی دستیابی به سیاست‌های صحیح و کارآمد اقتصادی را با مشکلی مواجه می‌کند. (سیدحسین اسلامی، ۱۳۸۲: ۹۳)

۳-۱-۵- تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌ها و خروج سرمایه از کشور

پول شوپی باعث تغییر جهت سرمایه‌گذاری‌های کوتاه مدت در بخش‌های خدماتی می‌شود که آثار زیانباری بر سیاست‌های کلان اقتصادی و برنامه‌ریزی‌های دراز مدت دولت دارد. زیرا سرمایه‌گذاری‌های کوتاه مدت در سطح کلان به دلیل ناپایداری و قدرت بالای خروج از کشور، صدمات جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصاد وارد می‌کند.

(سیدحسین اسلامی، ۱۳۸۲:۹۵) از سوي ديگر، درآمدهاي حاصل از قاچاق مواد مخدر و فعاليت‌هاي مجرمانه ديگر، لزوماً در جايي که توليد يا تطهير مي‌شود، سرمايه‌گذاري نمي‌شود. عمدتاً سرمايه‌ها به سوي کشورهاي توسعه‌يافته بخصوص کشورهاي غربي سرازير شود. (محمد موسوی مقدم، ۱۳۸۱: ۱۹)

۳-۱-۵- تخریب بخش خصوصي

فرايند عمليات پول شويي که سراًخر منجر به ورود درآمدهاي غيرقانوني به فعاليت‌هاي به ظاهر قانوني مي‌شود. مي‌تواند فعاليت‌هاي اقتصادي بخش خصوصي را که در چارچوب مقررات و قانون عمل مي‌کنند با مشکل روبرو کند. مجريان براي قانوني جلوه دادن عمليات مجرمانه خود اقدام به تأسيس بنگاه‌هاي به ظاهر موجه مي‌کنند که با توجه به کمک‌هاي فراواني که از اعمال مجرمانه بدست مي‌آيد مي‌تواند بر قيمت کالاها تأثير گذارند.

نتيجه اينکه قيمت کالاها آنها کمتر از قيمت تمام شده ساير بنگاه‌ها مي‌شود. همچنين پشتوانه قوي مالي که اين قبيل بنگاه‌ها دارند موجب جذب منابع مالي بيشتري براي اين قبيل بنگاه‌ها مي‌شود و باعث خروج ساير بنگاه‌هاي مجاز اقتصادي مي‌شود و نهايتاً اينکه بنگاه‌هاي مجرمانه مذکور رهبريت ساير بنگاه‌ها را با توجه به مراتب فوق در دست مي‌گيرند و با توجه به اينکه اقدامات آنها کسب سود نبوده بلکه ظاهر سازي و عوام فریبي مي‌باشد، فعاليت‌هاي اقتصادي بخش خصوصي را دچار آشفتگي مي‌کنند و زماني که به هدف خود رسيدند به يکباره از سرمايه‌گذاري در اين بخش دست کشيده و آن را با رکود شديد اقتصادي مواجه مي‌سازد. (احد باقرزاده، ۱۳۸۲: ۲۹۹)

۳-۱-۶- تخریب بخش واقعي اقتصاد

مجرمان در يك مرحله از عمليات پول شويي به سرمايه‌گذاري در يك فعاليت

اقتصادی اقدام می‌کنند با توجه به اینکه فعالیت آنها جنبه اقتصادی ندارند بلکه سرپوش گذاشتن بر اعمال مجرمانه می‌باشد، لذا در مقطعی خاص و گذرا به فعالیت‌های اقتصادی که نقش حیاتی در اشتغال و رشد اقتصادی ندارند، روی می‌آورند مثل تأسیس کلوپ‌های ورزشی و آژانس‌های خدماتی. پس از رسیدن به اهداف سرمایه‌گذاری در این بخش است کشیده و به قسمت‌های دیگر وارد می‌شوند. این اقدام آنها باعث هدایت سایر منابع قانونی به انجام خدمات مذکور که تأثیری در اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی ندارند، می‌شود. لذا سایر فعالیت‌های ضروری و حیاتی با کمبود منابع مواجه و دچار رکود و ورشکستگی می‌گردند و نهایتاً رشد اقتصادی کند خواهد شد. (فرهاد رهبر، ۱۳۸۱: ۳۵)

۳-۱-۷- عدم تعادل در بخش خارجی اقتصاد

یکی از برنامه‌های مجرمان برای انتقال درآمدهای غیرقانونی به کشورهای دیگر، استفاده از کانال واردات و صادرات می‌باشد. بررسی‌های بعمل آمده نشان می‌دهد که بخش زیادی از این فعالیت‌ها مربوط به کالا و خدمات لوکس و غیرضروری برای رشد اقتصادی است که به قیمت ارزان وارد کشور می‌شود و در نتیجه بازار داخلی را دچار رکود می‌نماید. از طرفی درآمدهای بدست آمده حاصل از فروش این قبیل کالاها صرف سرمایه‌گذاری و یا خرید کالاهای ضروری داخلی نمی‌شود، بلکه مجدداً صرف اعمال مجرمانه در داخل یا خارج می‌شود. در بعد صادرات هم اگر فعالیت‌هایی از جانب آنها صورت گیرد اولاً: بیشتر بر کالاهای لوکس و عتیقه صورت می‌پذیرد. ثانیاً: درآمدهای ناشی از صادرات این قبیل کالاها به داخل باز نمی‌گردد. لذا باعث عدم تعادل و بی‌ثباتی در زمینه اقتصاد خارجی می‌شود. (سعید شیرکوند، ۱۳۸۲: ۲۲۷)

۳-۱-۸- تأثیر منفی بر توزیع درآمد

فعالیت‌های مجرمانه اقتصادی و به دنبال آن عملیات پول‌شویی درآمد را به

نفع کسانی توزیع می‌کند که تمایلی برای بکارگیری آنها در بخش تولیدی و سرمایه‌گذاری واقعی ندارد. علاوه بر این‌ها، آنها به پرداخت مالیات تمایلی نشان نمی‌دهند. لذا وضع درآمدهای دولت را نیز دچار اختلال می‌کند که این امر موجب ایجاد تنگنا و فشار بر روی فعالیت‌های قانونی می‌شود و در نهایت توزیع عادلانه درآمد را تحت تأثیر منفی قرار می‌دهد. (احد باقرزاده، ۱۳۸۲: ۳۰۳)

۳-۱-۹- ایجاد مانع برای خصوصی سازی

پدیده پول شویی، اقدامات کشورها را برای انجام اصلاحات اقتصادی از طریق خصوصی سازی با مشکل مواجه می‌کند. البته چنانچه خصوصی سازی هدفمند و هدایت شده نباشد می‌تواند به عنوان ابزاری برای پول شویی مورد استفاده قرار گیرد. زیرا سازمان‌های مجرمانه از توانایی‌های مالی بالایی برای خریدن شرکت‌های دولتی برخوردارند و نهایتاً اقدامات مجرمانه خود را تحت لوای این چنین شرکت‌ها انجام دهند. (حضرت آیت الله شاهرودی، ۱۳۸۲: ۱۵)

۳-۲- آثار اجتماعی پول شویی

علاوه بر آثار زیانبار اقتصادی پول شویی خطرات و هزینه‌های اجتماعی زیادی نیز در پی دارد. این پدیده فرایندی حیاتی برای انجام جرایم مهم و عمده است و امکان گسترش فعالیت‌های غیرقانونی را برای قاچاقچیان موادمخدر، کالا، ارز و سایر مجرمان فراهم می‌سازد. (محمود عباسی، ۱۳۷۴: ۱۳۰) علاوه بر این هزینه‌های دولت را به دلیل نیاز به تدوین و اجرای قانون و هزینه‌های بیشتر برای مراقبت‌های بهداشتی مانند درمان معتادان مواد مخدر و برای مبارزه با پیامدهای عمده پول شویی افزایش می‌دهد. یکی از آثار منفی اجتماعی اقتصادی پول شویی، انتقال قدرت اقتصادی از بازار، دولت و شهروندان به مجرمان و سازمان‌های مختلف است. قدرت اقتصادی منتقل شده به

سازمان‌ها و اشخاص مجرم، آثار مخربی بر همه ارکان و اجزای جامعه دارد. در صورت گسترش پول‌شویی در جامعه و عدم مبارزه اصولی با آن و افزایش قدرت پول‌شویان، دولت در کنترل آنها قرارگیرد. (سعید شیرکوند، ۱۳۸۲: ۲۲۹)

به طور خلاصه می‌توان گفت پول‌های تطهیر شده برای فعالیت‌های مجرمانه مانند عملیات تروریستی، قاچاق مواد مخدر، همچنین بی‌ثبات کردن اقتصاد داخلی کشورها ایجاد فساد در نظام بانکی، اعضای دولت و مأمورین و مجریان قانون مورد استفاده قرار می‌گیرند یعنی سیاست استراتژیکی تشکیلات جنایی، به فساد کشیدن اقتصاد، تشکیلات اجتماعی و انفرادی است. فساد آنها در کلیه بخش‌های جوامع بشری اثر می‌گذارد و باعث تورم اقتصادی و افزایش نرخ کالاهای مصرفی می‌گردد. (محمد عباسی، ۱۳۷۲: ۱۳۲).

رویکرد پیشگیرانه در پرتو امنیت‌گرایی در بزه پول‌شویی

پیشینه اقدامات قانونی در مقابل جرم‌های مختلف سابقه‌ای طولانی دارد؛ همواره متناسب با انواع جرم، انواع مختلفی از مجازات‌ها و برخوردهای قانونی جهت پیش‌گیری از وقوع جرم‌ها وضع شده است. پول‌شویی نیز به عنوان یک جرم فراملی از تیررس وضع مجازات و قوانین پیش‌گیرانه به دور نبوده است. هر کشوری برای مقابله با پول‌شویی و تامین مالی تروریسم لازم است سه هدف اولیه را در نظر داشته باشد. نخست ترساندن و بر حذر داشتن پول‌شویان و تامین‌کنندگان مالی تروریسم از به کارگیری سیستم مالی کشور برای اهداف غیرقانونی، دوم کشف پول‌شویی و تامین مالی تروریسم در هر زمان و هر جایی که اتفاق می‌افتد و سوم مجازات کسانی که مرتکب چنین اعمالی می‌شوند (یر، چتین، ۱۳۹۲، ۱۵). پیش‌گیری از جرم پول‌شویی مستلزم شناخت بازارهای پول‌شویی است. بی‌شک عواید جزئی و خرد ناشی از جرم قابلیت تطهیر در داد و ستدهای روزمره و برای رفع ضروریات زندگی را دارد

که پیشگیری از این دسته پول شویی‌ها امری بسیار دشوار است، ولی پول شویی در حجم بسیار گسترده نیازمند ورود در بازارهای مالی و سرمایه‌گذاری است. در این میان بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشند چرا که اولاً- با توجه به تجهیز بانک‌ها و مؤسسات مالی به فناوری ارتباطات نوین امکان جابجایی سریع و بدون حضور فیزیکی وجود دارد. ثانیاً- حجم زیاد مبادلات به بانک فرصت بررسی و تجزیه و تحلیل نقل و انتقالات را نمی‌دهد. ثالثاً- مجرمین پول شویی می‌توانند از طریق اینترنت در خارج از کشور محل پول شویی، مرتکب آن شوند؛ لذا با توجه به آنچه که گفته شد عمده تدابیر وضعی پیشگیری ناظر به مؤسسات مالی و بانکی است (بابایی کنگ‌لو، رستمی غازانی، ۱۳۸۹، ۱۲۳).

پیمان‌نامه وین مصوب ۱۹۸۸، پیمان‌نامه شورای اروپا مصوب ۱۹۹۰، گزارش FATA مصوب ۱۹۹۰، دستور عمل جامعه اروپایی مصوب ۱۹۹۱، الگوی تنظیمی سازمان ایالت‌های امریکایی مصوب ۱۹۹۲ و اعلامیه کمیته بال مصوب ۱۹۸۸، از جمله کوشش‌های فراملی جهت پیشگیری از این جرم بوده است. در کشور ما نیز جهت مسدود ساختن مجاری نفوذ پول‌های کثیف به شبکه مالی رسمی اقتصاد کشور، مقرراتی وضع شده است از جمله مقررات قانون اصلاح قانون مبارزه با پول شویی مصوب سال ۱۳۹۷ و استجازه مأخوذه از مقام معظم رهبری در خصوص رسیدگی به جرائم اخلاص گران و مفسدان اقتصادی در سال ۱۳۹۷ و تمدید آن در سال ۱۴۰۰:

- الف- نظارت بر خرید انواع دارایی‌های مالی از جمله سهام و اوراق مشارکت.
- ب- نظارت بر فعالیت شبکه بانکی و سایر موسسات مالی یا اعتباری غیر بانکی.
- ج- کارآمدسازی نظام مالیاتی کشور به منظور شناسایی حوزه‌های اساسی گریز از مالیاتی.

د- برقراری انضباط ملی، نظارتی و مالیاتی و همچنین اصلاح قانون چک.

ه- شناسایی صاحبان اصلی منابع در هنگام شروع هر معامله.

و- کارآترکردن سیستم مالیاتی و کد اقتصادی.
ز- به نظم درآوردن فعالیت معاملات خارجی و نمایندگی شرکت های خارجی (رهبر،
۵۴،۱۳۸۲).

ح- قطعی بودن احکام به غیر از سالب حیات

ط- تخصصی بودن محاکم

ی- غیرقابل اعتراض بودن قرار تأمین کیفری

ک- کاهش مهلت اعتراض به رأی

ل- مخدوش بودن اصل صحت و براءت با توجه به ماده ۲ و تبصره های آن

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

برآمد

اصطلاح افتراقی شدن تحصیل دلیل به این امر اشاره دارد که در برخی جرایم نظیر پول شویی، روند تحصیل دلیل مبنی بر (اثبات مجرمیت متهم از سوی دادستان) به کلی تغییر پیدا کرده است و نوک پیکان متوجه متهم می شود و اوست که باید بی گناهی خود را به اثبات برساند.

از دهه ۱۹۷۰ میلادی انتقادهای شدیدی به نظریه های بازپروری و طرفداران آن از سوی برخی پژوهشگران و جرم شناسان به ویژه آمریکایی ها مطرح شد. اینان، اقدام های مبتنی بر اصلاح و درمان مجرمان را بر اساس یافته های اصول پزشکی، روان شناختی، روان شناسی و اجتماعی، به عدم کارایی در برابر تکرار جرم، هزینه بر بودن و حتی تحت انقیاد درآوردن روح در خدمت قوای حاکم و بهره کشی از مجرم با عنوان اقدام های انسانی و درمانی بدون رعایت حقوق دفاعی و انسانی او متهم نمودند. (حسن کاشفی اسماعیل زاده، ۱۳۸۴: ۵۷)

معتقد بودند که سیاست اصلاح و درمان، ابهت کیفر را درهم شکسته و آن را تا حد اقداماتی درمان گونه تنزل داده است. از دهه ۱۹۸۰ دقیقاً هم زمان با جرم انگاری پول شویی، نگرش های جدیدی در حیطه علوم جنایی شکل می گیرد که ماهیت آنها کاملاً مدیریتی است. دیدگاه های جدید به جای آنکه بحث و تجزیه و تحلیل جرم و علل شکل گیری آن بپردازند با رویکردی مدیریتی، ریسک ارتکاب جرم را همانند سایر ریسک هایی که در حوزه های اقتصادی، بیمه و غیره وجود دارند، مورد ارزیابی و سنجش قرار داده و آنگاه آن را مدیریت میکنند. (امیر پاک نهاد، ۱۳۸۸: ۱۱)

حاکم شدن نگرش امنیت مدار بر سر جرم سازمان یافته، با عنایت به اینکه هر جرمی می تواند به شکل سازمان یافته ارتکاب یابد، نابودی دستاوردهای حقوق بشری در یک چشم برهم زدن را در بر خواهد داشت. هدف اصلی این رویکرد، استفاده بهینه از منابع مادی و انسانی است. تحقیقات نشان می دهد که قسمت عمده ای از جرایم

توسط درصد ناچیزی از افراد ارتکاب می‌یابد به گونه‌ای که ۵ تا ۶ درصد از بزهکاران، ۵۵ تا ۶۰ درصد از جرایم را مرتکب می‌شدند و ۹۴ تا ۹۵ درصد، مرتکب سایر جرایم هستند. بنابراین یک هسته فعال از بزهکاران وجود دارد که آنها را (هسته های مقاوم بزهکاران) یا (بزهکاران پایدار) می‌نامند. (علی حسین نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۶: ۵۷)

منطق رویکرد جدید آن است که به جا آنکه امکانات و بودجه محدود بویژه فضا و بودجه محدود زندان‌ها به صورت پراکنده در مورد همه دسته‌های بزهکاران که شامل بزهکاران اتفاقی نیز می‌شود، هزینه شود، گروه‌های پرریسک مجرمین که احتمال تکرار جرم آنها زیادتر است شناسایی و سیستم برآنان متمرکز شود. مبنای این رهیافت، منطق بیمه‌ای است. (امیرپاک نهاد، ۱۳۸۸: ۱۴)

پس می‌توان گفت یکی از دلایل افتراقی شدن تحصیل دلیل در پول شویی، همین مسأله باشد. یعنی اعمال کنترل و تمهیدات بیشتر برای مقابله با این جرم و نگاه ریسک‌مدارانه نسبت به این جرم، به مراتب شدیدتر و مهم‌تر است.

مجرم محاسبه‌گر و بقیه سفیدی که قصد ارتکاب پول شویی را دارد باید بداند که از یک سو امکان محکومیت وی به جرایم منشأ اولیه وجود دارد و از سوی دیگر، نحوه تحصیل دلیل در پول شویی، واجد ابعاد جدیدی شده که با سایر جرایم سنتی متفاوت است و ممکن است ارتکاب این جرم به ضرر وی تمام شود. یعنی با وجود سود سرشار حاصل از این جرم و جرایم منشأ امکان محکومیت وی نیز افزایش خواهد یافت پس وی باید با محاسبه‌گری و سنجش سود و زیان، ارتکاب یا عدم ارتکاب این جرم را برگزیند. (بهرام قدیم آبادی، ۱۳۸۹: ۵۶ و ۵۷)

جلوه‌های امنیت‌گرایی در پول شویی با توجه به ویژگی‌های پول شویی که بیان شد از جمله سازمان‌یافتگی، حرفه‌ای بودن، فراملی بودن وجود بقیه سفیدان را می‌توان در افتراقی شدن آئین دادرسی کیفری، لزوم احراز هویت مشتریان و افراد از ناحیه بانک‌ها تعدیل اصل رازداری بانکی، تقدم اماره مجرمیت بر اصل برائت، می‌توان یافت.

در حال حاضر در کشور ما هیچ دادرسی افتراقی وجود ندارد. لکن با توجه به استجازه‌ی صورت گرفته از مقام معظم رهبری از سوی رییس وقت قوه‌ی قضائیه در مورخه ۱۳۹۷/۰۵/۲۰ و تمدید مجدد آن در سال ۱۴۰۰ در خصوص نحوه رسیدگی و مجازات مفسدان و اخلاک‌گران در نظام اقتصادی و آیین‌نامه‌ی اجرایی آن که به صورت موقت و دو ساله اعتبار دارد، نوعی دادرسی افتراقی در این زمینه پیش‌بینی شده است. در قانون اصلاح قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۹۷ نیز به محدودیت‌های دادرسی عادلانه پرداخته شده است و امنیت‌گرایی در تصویب این قانون اثرگذار بوده است.

لازم است که قانونگذار ما در این خصوص در راستای اسناد بین‌المللی با توجه به وضعیت اقتصادی کشور که جولانگاه مجرمین یقه سفید و مفسدان اقتصادی شده است به صورت صریح و شفاف در راستای امنیت‌گرایی آیین دادرسی افتراقی در خصوص رسیدگی به بزه پول‌شویی تصویب نماید و استجازه بعمل آمده را نیز با توجه به اینکه ذیل تمدید آن در سال ۱۴۰۰ به وضع قانون در مجلس شورای اسلامی تأکید شده است، در قالب قانونگذاری مجلس شورای اسلامی به منصفه ظهور بنشانند.

منابع

فارسی

- اسعدی، سیدحسین، *مشکل جهانی فزونی جمعیت و مواد مخدر در قرن بیست و یکم*، مرکز نشر سپهر، چاپ اول، ۱۳۸۲
- آشوری، محمد، اصل برائت و آثار آن در امور کیفری، *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*، شماره ۲۹، ۱۳۸۲.
- بابایی کنگلو، جابر، رستمی غازی، امید، پیشگیری از جرم پول شویی با نگاهی به سیاست جنایی تقنینی ایران، *نشریه کارآگاه*، دوره دوم، سال سوم، شماره ۱۰، ۱۳۸۹.
- بوسارو، آندرو، *بزهکاری بین الملل*، ترجمه نگار رخشانی، انتشارات کتابخانه گنج دانش، چاپ اول، ۱۳۷۵
- بوریکان، زاک، بزهکاری سازمان یافته در حقوق فرانسه، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، *مجله تحقیقات حقوقی*، ۲۱ و ۲۲، انتشارات شهید بهشتی، ۱۳۷۸
- حضرت آیت الله شاهرودی، *همایش پول شویی*، ۱۳۸۲، شیراز
- خزایی، منوچهر، *فرایند کیفری*، گنج دانش، چاپ اول، ۱۳۷۷.
- زرنشان، شهرام، شجاعی نصر آبادی، محمد، *ضرورت جرم انگاری پول شویی مستقل از جرم منشا*، *مجله آموزه های حقوق کیفری*، شماره ۱۴، ۱۳۹۶.
- رهبر، فرهاد، *بازشناسی عارضه فساد مالی*، جلد اول، مؤسسه نشر جهاد، ۱۳۸۱.
- رهبر، فرهاد، پول شویی و آثار و پیامدهای آن، *مجله تحقیقات اقتصادی*، ۱۳۸۲.
- ژرژ لواسور، سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، *مجله تحقیقات حقوقی*، شماره ۱۱ و ۱۲، سال ۷۱ و ۷۲
- ساریخانی، عادل، فتحی، مرتضی، ۱۳۹۴، عناصر موضوعی جرم پول شویی

درقانون مبارزه با پول شويي درايران و کنوانسيون هاي بين المللي ، *مجله مطالعات حقوق کيفري و جرم شناسي* ، دوره ۲ شماره ۴ و ۵.

سالاروند ، امير ، ۱۳۹۷. *ويژگي هاي جرم پول شويي* ، نشریه اشارت. سليمي ، صادق ، *جنايات سازمان يافته فراملي* ، انتشارات جنگل ، چاپ دوم ،

۱۳۹۱

شمس ناتري ، محمدابراهيم ، اصل برائت و موارد عدول از آن در حقوق کيفري ،

مجله مجتمع آموزش عالی قم ، سال چهارم ، شماره ۱۴ ، ۱۳۸۱

سياست کيفري ايران در قبال جرايم سازمان يافته با رويکرد حقوق جزاي بين

الملل ، *رساله دکتری دانشگاه تربيت مدرس تهران* ، ۱۳۸۰

شهرياري ، محمد ، *پول شويي در اسناد بين المللي و حقوق ايران* ، نشر

داديار ، چاپ اول ، ۱۳۸۶

عباسي ، ابراهيم ، رومي ، محمدصادق ، بررسي نقش دستگاه هاي نظارتي

و حسابري در قبال قانون مبارزه با پول شويي ، *مجله دانش حسابري* ، سال ۱۸ ،

شماره ۷۰ ، ۱۳۹۷.

عباسي ، محمود ، *پليس بين الملل* ، ناشر مجمع علمي فرهنگي مجد ،

ارديبهشت ، ۱۳۷۴ *ژورنال علم انساني و مطالعات فرهنگي*

قدير بهرام آبادي ، رشيد ، *تحولات تحصيل دليل در جرم پول شويي با*

رويکرد به اسناد بين المللي ، قوانين و مقررات ايران و انگليس ، پايان نامه

کارشناسي ارشد حقوق جزا و جرم شناسي ، دانشکده حقوق دانشگاه بهشتي ، ۱۳۸۹

کاشفي اسماعيل زاده ، حسن ، جنبش هاي بازگشت به کيفرها در سياست

جنايي ، کسورهاي غربي ، علل و عوامل ، *مجله شاخص تخصصي علوم رضوي* ، ش

۱۶ و ۱۵ ، ۱۳۸۴

کنوانسيون سازمان ملل متحد براي مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهاي روان

گردان مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸، مجموعه قوانین جزایی، سال ۱۳۷۰
 موسوی مقدم، محمد، *تطهیر درآمد ناشی از جرم*، انتشارات رضوانی، چاپ
 اول، ۱۳۸۱

میرمحمد صادقی، حسین، *حقوق جزای بین الملل*، نشر میزان، چاپ اول،
 ۱۳۷۷

قانون مبارزه با پول شویی

هادیان، محمدابراهیم، *مقاله ارائه شده در همایش بین المللی پول شویی*،
، ۱۳۸۲، دانشگاه شیراز.

یر، پی، چتین، لارنت، مکدوئل، جان، موست، سدریک، اسکات، پلانن،
 وندردوز، امیل، ۱۳۹۲، *پیشگیری از پول شویی و تامین مالی تروریسم*، انتشارات
 نشر، مترجم، مریک کشتکار، تهران، چاپ اول.

انگلیسی

Billy steel,money *laundering-A Brief History*,www.
 laundryman.u-net.com.

Commission of the European Communities” :***Proposal for a council Directive on Prevention of use of the financial system for the purpose of Money Laundering and Explanatory Memorandum***“March .1990 ,23 House of Lords Select Committee on the European Communities ,Money Laundering ,HI.

European convention on landering , ***search, seizure and confiscation of the proceeds of crime , stersborg*** , nov8.1990.

the Vienna convention :***the 1988 un convention against illicit in narcotic drugs and psycot pic substance un docs.***

4-Lovisei .***Shelly,crime and corruption in digital age,journal of international affairs***,spring1998.51 , p238.www.american .edul-

trals/centers/Washington/washer sr.htm.

united nation convention gainstcorruption.

united nation conventation against transnational crime.

